

הקדמה לספר שמואל

הרב אברהם רקנטי

- א. תמיחה על המעבר בין ספר שופטים לספר שמואל
- ב. תשובה ראשונית לשאלה
- ג. שני לוויים מורידים את ישראל בסוף ספר שופטים, ואיש לוי מעלה ומאחד בתחילת ספר שמואל
- ד. עיון יותר מדוקדק ועמוק בדברים
- ה. סיפור פילגש בגבעה, וניתוחו של הרמב"ן בבראשית יט, ח
- ו. "אמר הקדוש ברוך הוא בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם" (סנהדרין דף קג ע"ב)
- ז. דברי התנא דבי אליהו פרק יא
- ח. סיכום

א. תמיחה על המעבר בין ספר שופטים לספר שמואל

בהתבוננות ראשונית בספר שופטים ובתחילת ספר שמואל, עולה שאלה: הרי עלי, עליו מסופר בפרקים הראשונים של ספר שמואל, היה **שופט** (בנוסף להיותו כהן גדול) "והוא שפט את ישראל ארבעים שנה" (שמואל א ד, יח). שמואל אף הוא היה **שופט** (בנוסף להיותו נביא) "וישפוט שמואל את ישראל כל ימי חייו" (שמואל א ז, טו) "ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ושם **שפט** את ישראל" (שמואל א ז, יז). גם בניו של שמואל, יואל ואביה, מונו על ידו להיות "שופטים בבאר שבע" (שם ח, ב). בשמואל א פרק ח מופיעה בקשת **המלכות** מצד ישראל ובפרקים ט-י נמשח שאול **למלך** ראשון. לפי עובדות אלה האם לא הגיוני היה שסיפורם של עלי שמואל ובניו השופטים, יצטרף לספר **שופטים**, ומפרק ח' והלאה תתחיל תקופת **המלכים**? הרי עד שלב זה אנו עדיין מגדירים את התקופה כתקופת השופטים?

השאלה מתחזקת מדברי חז"ל שקבעו לנו ששמואל הנביא הוא זה שכתב ברוח נבואה את ספר **שופטים** ואת רוב ספרו שמואל, (עיין בבא בתרא דף יד). לאור זאת, שמואל ודאי יכול היה לצרף את שבעת הפרקים הראשונים של ספר שמואל לספר שופטים (ובכך גם "לעבות" את ספר שופטים המונה בסך הכל עשרים ואחד פרקים) ולהתחיל מבקשת **המלכות** ספר חדש.

שאלה נוספת, המצטרפת לראשונה, גם היא נוגעת למעבר שבין ספר שופטים לשמואל, ומתמקדת ב**סיום** ספר שופטים. חמשת הפרקים האחרונים של הספר מהווים יחידה בפני עצמה שהיא **שונה מאד** מכל המבנה של ספר שופטים עד לפרקים אלה.

חלקו הראשון והארוך של ספר שופטים (פרקים א-יז) בנוי, פחות או יותר, לפי הסדר של כלל ופרטים: פרקים א' ב' וחלק מג' מהווים **כלל** כל התוכן של ספר שופטים. הכלל הוא: עם ישראל אינו מאוחד, רוב השבטים אינם משלימים אפילו באופן פרטי את כיבוש ארץ ישראל, עם ישראל כולו עושה הרע בעיני ה', ה' נותנם ביד "שוסים", "אויביהם מסיביב", ישראל נכשלים ונכבשים על ידי אויביהם, זועקים אל ה' מתוך צרה, ה' מקים שופטים, הם מושיעים את ישראל תשועה חלקית, ישראל חוזרים לסורם "והיה במות השופט ישובו והשחיתו מאבותם ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם..." (שופטים ב) וחוזר חלילה. תיאור כללי עקרוני של שפלות רוחנית ושפלות לאומית של עם ישראל רוב תקופת השופטים.

המשכו של ספר שופטים (החל מפרק ג פסוק ז ועד סוף פרק יז) הוא **פירוט** של הכלל והעקרון שנכתב בתחילת הספר. כאן מפורטות התקופות, הגויים המשעבדים, והשופטים המושיעים בזה אחר זה - מעתניאל בן קנז, המושיע מכושן רשעתיים מלך ארם נהריים, ועד שמשון, שבפעולות יחיד בדרך כלל, מסייע להסיר את הלחץ הפלישתי מישראל.

זהו מבנה ברור של **כלל ופרטים**. שנים עשר שופטים עד שמשון, המופיעים בזה אחר זה בסדר כרונולוגי, ובתוכן אחיד: תיאור שופטים המושיעים את ישראל במלחמה, או שופטים ומדריכים את ישראל בימי שלום.

לעומת הסדר הזה, אנו מוצאים בסיום הספר (פרקים יז עד כא) חמשה פרקים, שכוללים בקרבם שני סיפורים **שונים לגמרי** מכל המבנה הקודם. לא מוזכר שם שופט, אין שם סיפור שעבוד וישועה מאויבים משעבדים. סיפורים אלו: "פסל מיכה" ו"פילגש בגבעה", הם סיפורים אישיים המתפתחים למימדים ציבוריים, שחושפים, לכאורה, באופן מפורט מצב רוחני מאד ירוד בתקופת השופטים. בפסל מיכה יש מציאות של **עבודה זרה ציבורית** בשבט דן. בפילגש בגבעה יש מציאות של

חטא שנוגע לעריות, שיש לו לכאורה חיפוי ציבורי. יתר על כן, כאן אנו עדים למלחמת אחים בישראל בה נהרגו לפחות 70,000 איש, שפיכות דמים, וכמעט נכחד שבט בנימין מישראל. בחמשת הפרקים האחרונים הנ"ל, ורק בהם, מוזכר ארבע פעמים "בימים ההם אין מלך בישראל".

נסכם את השאלה הנוספת ונצרפה לראשונה: בעניין הסדר בו סידר שמואל את ספרי שופטים ושמואל אותם כתב ברוח נבואה, היינו מצפים שבספר שופטים פרק י"ז, אחרי סיפורי שמשון, יופיעו בסדר כרונולוגי סיפורי השפיטה של עלי שמואל ובניו השופטים, ואת הפרשיות "פסל מיכה" ו"פילגש בגבעה" לכאורה צריך היה לשלב במקום אחר.

כאן המקום להוסיף נקודה שלישית לדיון הזה. הפרשיות הנ"ל, פסל מיכה ופילגש בגבעה, קרו בתחילת תקופת השופטים ולא במקום שהן מופיעות - אחרי השופט שמשון. עובדה זו ידועה לנו על פי הוכחות מוצקות - כולל ברייתא של "סדר עולם רבה" המיוחסת לרבי יוסי בן חלפתא שתפקידה לקבוע את סדרי הזמנים בתנ"ך¹. נקודה שלישית זו מגבירה את התמיהה, מה ראה על ככה שמואל הנביא לסיים את ספר שופטים בסיפורים אלה, לקטוע את רצף השופטים, ולהתחיל את סיפור הולדתו, וסיפור אישיותם המיוחדת ופעלם הנעלה של אביו אלקנה ושל אמו חנה, בספר חדש.

ב. תשובה ראשונית לשאלה

נראה שאפשר בפשטות לענות על השאלה / שאלות הנ"ל.

תקופת השופטים היתה פרק זמן שעם ישראל לקה בו בחולשה רבה מאד, הן מבחינה רוחנית אמונית (בפנים) והן מבחינה לאומית צבאית (כלפי חוץ). אמנם, בתקופת אלקנה, אביו של שמואל, החלו להופיע על פני השטח תחילת ניצנים של שינוי רוחני עמוק ומשמעותי. שמואל הנביא "רבן של נביאים" (ירושלמי, חגיגה דף ב ע"א) פעל לאחר מכן עם בני נביאים רבים והשפיע ותנך והרחיב והעמיק את העלייה הרוחנית האמונית של עם ישראל. העם אף נצח - לראשונה מזה שנים רבות - את אויביו, בעיקר את הפלישתים (עיין שמואל א ז).

אשר על כן, אף על פי שעלי שמואל ובניו הם שופטים ושייכים לתקופת השופטים, רצה שמואל, ברוח נבואתו, להדגיש את השינוי הרוחני-לאומי העצום שמתחיל

---

1. יעויין בהקשר זה: הושע י, ט' ופירוש רש"י ורד"ק שם; סדר עולם רבה פרק י"ב ופירוש הגר"א שם, וכן תנא דבי אליהו רבה פרק י"א.

להתחולל מאז הופעת אביו אלקנה. זו הסיבה שקטע את רשימת השופטים והתחיל ספר חדש. על מנת להדגיש את שפלות המצב הרוחני, הפילוגים ומלחמות האחים בתקופה הקודמת, הכניס דווקא בסוף ספר שופטים את שתי הפרשיות המזעזעות על פסל מיכה ופילגש בגבעה (הכוללות עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים ואף גזל), זאת כדי להדגיש שכך נראתה כל תקופת השופטים ככלל עד לחלקה האחרון, ואילו חלקה האחרון, המתחיל בקורות אביו ואמו אלקנה וחנה, שונה מאד מהתמונה הקודרת הזאת.

ספר שופטים הוא לפי זה מסודר בסדר של: כלל, פרטים וכלל, ומתאר תקופה ארוכה מתוך תקופת השופטים שכללה, פרטיה וכן כללה האחרון מדגישים באופן כללי ריחוק מדבר ה' ומאחדות האומה, מתאר את שפלותה הרוחנית ואת אי הצלחתה הלאומית, ולעומת זאת תחילת ספר שמואל מהווה שינוי רוחני עמוק ומשמעותי של חלקה האחרון של תקופת השופטים המאפשר ומוביל לקראת מלכות עראי (שאול), ואחר כך מלכות קבע (דוד).

ג. שני לווים מורידים את ישראל בסוף ספר שופטים, ואיש לוי מעלה ומאחד בתחילת ספר שמואל

ראוי להזכיר כאן, על פי דברי הרלב"ג (שמואל א, א', א'), שהמעבר בין שופטים לשמואל, ההתחלה החדשה, היא לאו דווקא לפי סדר כרונולוגי אלא ערפי, ניגודי. שלושה סיפורים יש לנו בסוף שופטים ותחילת שמואל: פסל מיכה, פילגש בגבעה וספור משפחת אלקנה ופעלו. בכל שלושת הסיפורים הגיבור הוא איש לוי הקשור בדרך כלשהי להר אפרים.

1. ב"פסל מיכה" - הנער הלוי המגיע מבית לחם יהודה להר אפרים, מקומו הראשון של פסלו של מיכה, והופך להיות הכהן והמנהל של בית העבודה זרה הזה, הוא ובניו לדורות רבים.
2. ב"פילגש בגבעה" - בעל הפילגש הוא איש לוי אשר גר בירכתי הר אפרים ויש לו חלק גדול בכל ליבוי היצרים ובהתגלגלות מלחמת האחים הנוראה "איש המטיל אימה יתרה..."².
3. בסיפור אלקנה ומשפחתו - אלקנה הוא לוי "מן הרמתיים צופים" "מהר אפרים... אפרתי".

---

2. יעויין גיטין ז', וכדאי ללמוד מהר"ל חידושי אגדות שם בעינין.

אמנם, זו הקבלה ניגודית: בעוד ששני הלויים של סוף ספר שופטים גרמו לעם ישראל להגיע לירידה ולכישלונות נוראים, הרי שאלקנה "איש אחד" (שמואל א, א) הוא המאחד. אלקנה הוא המציב את הכיוון להעלות את עם ישראל למרכז הרוחני שילה ולאחד את האומה כולה סביב אמונתה הצרופה באלוקי ישראל. אם כן, זה הוא סדר ערכי, שבא להראות את הקלקול והרעה שנגרמו לישראל בחלקה הראשון הארוך של תקופת השופטים בשני הסיפורים בסוף שופטים, ולעומתם, להראות את תחילת התיקון השורשי היסודי על ידי אלקנה, חנה ושמואל בחלק האחרון של תקופת השופטים, הקובע ברכה לעצמו להיות תחילתו של ספר חדש.

ד. עיון יותר מדוקדק ועמוק בדברים

לכאורה, בהתבוננות בפרשת פילגש בגבעה אפשר להקשות על ההסבר שהסברנו לעיל אודות סדר הדברים במעבר בין ספר שופטים לשמואל:

1. אפשר לומר שהחוטאים בעינוי הפילגש היו אנשים בודדים מגבעת בנימין, ואילו רובו הגדול של עם ישראל, היו צדיקים שמאוד היה אכפת להם הפשע שנעשה. הם, בצדקותם, רוצים לבער מן העולם את הפושעים. לכאורה, יש כאן התקבצות והתאחדות של חלק גדול מעם ישראל (מה שלא קרה כל תקופת השופטים) וישנו ביטוי המתאר התקבצות זו "ויתייצבו פינות כל העם כל שבטי ישראל בקהל עם האלוקים ארבע מאות אלף איש רגלי שולף חרב" (שופטים כ, א-ב). כל העם "כאיש אחד חברים" מקבל על עצמו לא לפנות לעסקים פרטיים אלא לעסוק בבעיה הציבורית הזו.
  2. יותר מזה, אפשר לטעון על פי פשוטם של פסוקים שמהלכי המלחמה מול שבט בנימין נעשו על פי אורים ותומים. "ויקומו ויעלו בית אל וישאלו באלוקים ויאמרו בני ישראל מי יעלה לנו בתחילה למלחמה עם בני בנימין?" (שופטים כ, יח).
- "קהל עם האלוקים" השואלים את פי ה', ומטרתם לבער את הפושעים מקרבם, זה לא מצב רוחני שפל. יש כאן, לכאורה, אחריות וגדלות רוחנית. אם כן הוא, אזי אולי ההסבר הקודם, הטוען שכל סדר המעבר בין שופטים לשמואל הוא כדי להראות את השינוי הרוחני הגדול לטובה שהחל מהופעת אלקנה ושמואל, אינו נכון?

על מנת להשיב על שאלה זו, צריך לעיין יותר לעומק בפרשת פילגש בגבעה, באווירה הכללית ובמצב הרוחני הכללי של אותו הדור. זאת, על פי דבריו של הרמב"ן בפירושו לבראשית בפרשת וירא³.

ה. סיפור פילגש בגבעה, וניתוחו של הרמב"ן בבראשית יט, ח

תוכן תחילת הסיפור: הלוי ופילגשו, לאחר שהשלימו ביניהם ולאחר שהות ממושכת בבית אביה בבית לחם, יוצאים לדרך לפנות ערב. הם עוברים ביבוס, והיא עיר נוכרית שאין בה התיישבות יהודית ולכן אי אפשר ללון שם. אחר כך מגיעים הם לגבעה "ואין איש מאסוף אותם הביתה ללון" (שופטים יט, טו). אנשי המקום הם מבני בנימין, וכנראה אינם מארחים אדם משבט אחר. איש זקן מוחר אפרים, שעבר לגור בגבעה, מוכן לארח את הלוי מהר אפרים. מכאן, מתפתח הסיפור על חטאם של אנשי העיר אנשי בני בליעל, הדורשים: "הוצא את האיש ונדענו" (משכב זכור) ואחר כך מתרצים בעינוי הפילגש, ולבסוף היא מתה. בסיפור הזה (שופטים יט) נוקט הנביא שמואל בתיאור המזכיר את אנשי סדום, המתדפקים על ביתו של לוט שמארח את שני המלאכים (בראשית יט). לאור הקבלה זו, מאריך הרמב"ן, בפירושו לבראשית יט, ח, בניתוח חטא פילגש בגבעה וכל המשתלשל ממנו.

יש לעיין הרבה בדברי הרמב"ן, אך בקצרה נראה לחלק את דבריו לשני חלקים. בחלק הראשון משווה הרמב"ן את מעשה עינוי הפילגש עצמו לרצונם של אנשי סדום הדופקים על הבית ואומרים "הוצא את האנשים" וכו'. הרמב"ן מסביר שבפילגש בגבעה החטא היה קל יותר מאשר בסדום משתי סיבות:

1. אנשי סדום רצו במעשיהם לכלות כל רגל של אורחים ממקומם (עיין רמב"ן שם פסוק ה). לעומת זאת, אנשי הגבעה, אמנם היו שטופי זימה, אך לא רצו לכלות רגל של אורחים ממקומם⁴.

2. אנשי סדום עשו את מעשיהם כולם כאיש אחד, מתוך מניעים אידיאולוגיים "שכליים" מעוותים, והשתתפו בכך "מנער ועד זקן", כשודאי לזקנים אין תאוה של עריות כל כך. לעומת זאת, אנשי הגבעה היו אנשים מסוימים, מקצת מאנשי העיר, אולי היו חשובים בעיר ולכן לא מיחו אחרים בידם,

3. דברי הרמב"ן ראויים לעיין וכאן נעשה זאת באופן חלקי.
4. יעויין בספר מוסר הנביאים, עמ' 248, הסבר סגנוני על אי הכנסת אורחים בבנימין.

והיה זה מתוך תאווה ולא מתוך אידיאולוגיה, לתאבון ולא להכעיס, וזה פחות חמור.

חלקם השני של דברי הרמב"ן מתייחסים לתגובת כלל ישראל אחרי המעשה הנורא כלפי אנשי הגבעה ושבת בנימין כולו, ולשבת בנימין עצמו ולהתנהגותו, אחרי שמעשה כזה נעשה באחת מעריו. הרמב"ן קורא לאותם 400,000 איש מישראל שנאספו "כת" אחת ולשבת בנימין "כת" שניה. יש מקום לעיין היטב בסוף פרק יט ובפרק כ כדי לעקוב אחר ההתדרדרות ההדדית של ההתייצבות זה מול זה של שתי הכתות, **האמירות**, ואחר כך המאבק המלחמתי ביניהן, אך מכל מקום, אומר הרמב"ן: "ששתי הכתות היו חייבות" כלומר נהגו ברשעות, וששתיהן "היו ראויות להיענש". זאת, "כי בנימין מרשיע שאינו חושש לייסר הרעים ולגעור בהם כלל, וישראל עושים מלחמה שלא מן הדין וגם את פי ה' לא שאלו."

לכאורה, כל הקורא בפשטי המקראות בשופטים כ תמה על דברי הרמב"ן האחרונים הללו, שהרי כתוב בפרוש (כ', י"ד) "ויקומו ועלו בית אל וישאלו באלוקים ויאמרו בני ישראל מי יעלה לנו בתחילה למלחמה עם בני בנימין ויאמר ה' יהודה בתחילה!" הרמב"ן עצמו מסביר מיד את כוונת דבריו: בני ישראל לא שאלו האם במצב הזה מלחמה על בנימין מוצדקת, האם בכלל לצאת למלחמה, אלא הם רק שאלו מי יעלה בתחילה. והתשובה אף היא היתה רק "יהודה בתחילה", וגם לא הזכרה בתשובת האורים והתומים המילה "יעלה" - אלא רק "יהודה בתחילה". כלומר, תשובת האורים והתומים היא שבמלחמה צודקת מול אויבי ישראל - **ולא מול אחים** - יהודה בתחילה.

בקצרה, מסכם הרמב"ן כי שתי הכתות הרשיעו. שאלת ישראל באורים ותומים אינה שאלה אלא קביעת עובדה. הם פותרים את הבעיה במלחמת אחים, ורק שואלים מי בראש. ולכן הקדוש ברוך הוא "הלך עימם - וגם עם בנימין - בקרי, והניחם למקרים". בני ישראל ביומיים הראשונים איבדו 40,000 איש ורק ביום השלישי הכו מבני בנימין כ 25,000 איש אנשי צבא, ועוד כנראה נשים וטף בערי בנימין. לדעת הרמב"ן נהרגו בסך הכל 40,000 מכל אחת מהכתות הנ"ל, כי דרגת רשעותם הייתה שווה.

ו. "אמר הקדוש ברוך הוא בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם"
(סנהדרין קג ע"ב)

כאן מוסיף הרמב"ן הסבר חשוב מאוד על פי דברי חז"ל (סנהדרין ק"ג) "שהיה הקצף על שתי הכתות - על פסלו של מיכה". "אמר הקדוש ברוך הוא בכבודי לא

מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם". באותם ימים ממש פסלו של מיכה הפך לעבודה זרה ציבורית של שבט דן בצפון, ועל כך עם ישראל לא התקבץ כולו, לבדוק, למחות, ואולי לדון דין עיר הנידחת, לכבוד שמים. אולם, כאשר אירע המקרה עם הלוי ופילגשו - "כבוד בשר ודם" - כאן יצאו בשצף קצף בלי יכולת של הידברות, התאחדות, טיכוס עצה כיצד להעמיק חינוך בעם ישראל באופן שלא ישנה מעשה נוראי כפי שקרה בגבעה, וכמובן שפיטת הפושעים כראוי להם. כאן גברה השבטיות: הכבוד השבטי של בני שבט בנימין שאינם מוכנים שהסנהדרין הגדולה של כל ישראל יתערבו בעניין, ואווירת האימה והאלימות ששררה אצל שאר שבטי ישראל שרצו לפתור את העניין במלחמת אחים.

ברור שאישיותו הממושחתת של האיש הלוי ליבתה את היצרים ועוררה ודרבנה את הצד האפל הפרטי של כבוד בשר ודם, להיות המוביל והמגלגל את האירועים. על כך יש להרחיב על פי גיטין, דף ו ע"ב: "לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל". מכל מקום, על פי ניתוחו של הרמב"ן ועל פי סוגיית הגמרא הנ"ל, יוצא לנו שהייתה באותה תקופה אווירה של "שבטיות", כלומר כבוד שבטי שלילי וניכור הדדי בין השבטים, וממילא אי אמונה בסגולה הכללית הישראלית המשותפת. אווירה זו יצרה דחף חזק לפתור בעיות בכוח הזרוע, באלימות, בשפיכות דמים. הסנהדרין וגדולי התורה והאמונה באומה אינם עומדים בפרץ להרים את הרוח, ייתכן ששיתפו פעולה בהתנהגות ובאווירה הקיימת המתוארת, או שקולם לא נשמע.

לסכום נקודה זו, נראה לומר כך: נכון שהייתה אכפתיות מסוימת בהתקבצות כל ישראל לתגובה על מעשה פילגש בגבעה. בעם ישראל וודאי קיימת תמיד סגולת הקדושה בעומק הלב גם "בדור שכולו הבל" כדור השופטים⁵. ההתקבצות והאכפתיות מצד עצמה היה בה שורש חיובי, אמנם האווירה הרוחנית הציבורית כולה הייתה ירודה מאוד, "כבוד בשר ודם", שבטיות ותפיסות פרטיות הרימו ראש, וכבוד שמים אמיתי לא היה בנוי בתודעה ובלבבות.

להתלקחות כזו מהירה של מלחמת אחים אכזרית, יש כנראה רקע קודם של שנים רבות של חוסר חיזוק רוחני, אמונה ואהבה, וזוהי אחריותם של הסנהדרין, וכל גדולי האמונה והתורה שבדור, ובכך אנו מגיעים לדברי התנא דבי אליהו.

---

5. ויש מקום לדון בביטוי זה, שיש במילה "הבל" משמעות של "בכוח".

ז. דברי התנא דבי אליהו פרק יא

תנא דבי אליהו⁶ בפרק יא שואל שתי שאלות:

1. למה נהרגו 42,000 במלחמת אחים של יפתח וישראל מול שבט אפרים?
  2. למה נהרגו 70,000 (או יותר) בגבעת בנימין (סביב נושא פילגש בגבעה)?
- תשובתו חריפה ביותר. לפנחס הכהן הגדול וראש הסנהדרין, וכן לסנהדרין כולה, ולכל מי שיכול למחות ואינו מוחה, להחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, יש **אחריות כבידה מאוד מצד הערבות ההדדית הישראלית** על המצב הרוחני הירוד ועל שפיכות הדמים במלחמות אחים.

ושמא תאמר אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו? לפי שהיה להם לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע, ופנחס בן אלעזר עמהם, היה להם לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהן ויחזרו בכל עיירות ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לכית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים וכן בכל מקומות ישראל, וילמדו את ישראל דרך ארץ בשנה ובשנים ובשלוש עד שיחיישבו ישראל בארצם, כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמות כולן שברא מסוף העולם ועד סופו. והם לא עשו כן אלא כשנכנסו לארצם כל אחד ואחד מהם נכנס לכרמו וליינו ולשדהו ואומרים שלום עליך נפשי כדי שלא להרבות עליהן את הטורח כך שנו חכמים במשנה הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. וכשעשו בני בנימין דברים מכווערין ודברים שאינן ראויין, באותה שעה ביקש הקדוש ברוך הוא להחריב את כל העולם כולו, אמר הקדוש ברוך הוא לא נתתי לאלו את ארץ ישראל אלא כדי שיקראו וישנו ויעסקו בתורה כל עניין בזמנו וילמדו דרך ארץ, אמר הקדוש ברוך הוא לא כך כתבתי בתורתך אף על פי שאין בהם בישראל דברי תורה אלא דרך ארץ בלבד יקוים בהם בישראל הכתוב (ויקרא כו) ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו וגו' אבל אם תעשו את התורה והמצוות אחד מכם ירדוף אלף ושניים מכם יניסו רבבה, שנאמר (דברים לב) איכה ירדוף אחד אלף ושניים יניסו רבבה וגו'. לפיכך בגבעת בנימין שלא היו עוסקין בתורה וכדרך ארץ, נתקבצו ויצאו למלחמה ונהרגו בהם שבעים אלף...⁷

6. המיוחס לאליהו הנביא, יעויין כתובות דף ק ע"א. צריך גם לציין שסגנונו של תנא דבי אליהו ידוע כחריף ביותר.

7. דברים אלו של ספר תנא דבי אליהו מובאים בדברי הראשונים. לדוגמא, יעויין בפירוש רש"י על שמואל א, פרק ב פסוק ל.

כאן מסיים התנא דבי אליהו שוב בדברים חריפים מאד על האחריות העצומה של פנחס והסנהדרין.

יש לעיין ולשנן היטב את דברי התנא דבי אליהו הללו - המהווים **סיבה עמוקה** לכל המצב הרוחני הירוד שהיה בתחילת תקופת השופטים, וגם בהמשכה, שהרי מלחמת יפתח ואפרים היתה כמאתיים וחמישים שנה אחרי מעשה פילגש. בכך מסביר לנו התנא דבי אליהו שאכן חמשת הפרקים האחרונים של ספר שופטים הם **כלל המסיים את חלקה הארוך של תקופת השופטים**. כלל זה קובע כי היה **חסרון עצום** אצל גדולי הדור בהכרת סגולת ישראל הפנימית, ביצירת אוירה של אמון אחדות ואהבה, ובעיקר, חסרון עצום במסירות נפש לחנך את עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם ולהאיר את מאור הקדושה שבנשמותיהם. חסרון זה גרם לכל המצב הירוד בתקופת השופטים. וזו היתה אחריותם של הסנהדרין וגדולי הדורות⁸.

בתחילת ספר שמואל, נוטל את האחריות הזו "האיש האחד" - אלקנה, "צדיק יחיד בכל דורו, וכל מעשיו של אלקנה דומים לאברהם" (אגדת בראשית נ, ועיין שם עוד). הוא "מכריע את ישראל לכף זכות" (תנא דבי אליהו רבה ח) "ובשכר אלקנה (וחנה כמובן) שמואל" (שם).

ח. סיכום

לשם הדגשת השינוי המשמעותי מאוד בין חלקה הראשון, הארוך, של תקופת השופטים, המתואר בספר שופטים, לבין חלקה האחרון, המתואר בספר שמואל (פרקים א'-ח'), וכן כדי להעמיק ולהבין **לדורות** את שורשי הכישלון בספר שופטים, ואת שורשי הבניין וההתעלות שבהמשך, ולהדגיש עד כמה העניין תלוי בגדולי הרוח, אנשי אמונה ואהבה כאלקנה חנה ושמואל, סידר שמואל הנביא כך את המעבר בין ספר שופטים לספר שמואל⁹.

8. פנחס נענש ונסתלקה ממנו רוח הקודש - קהלת רבה פרשה י.

9. **הערה לסיכום**: כאמור לאורך המאמר, כדאי ורצוי להתבונן בכל המקורות הנוכריים, ובתוכם הרמב"ן הני"ל בפרשת וירא, לראות גם את הערתו של הרב שעוול שם - זוהר שמיני לו ב, ולאור זה לבדוק את המסקנות. ויגדיל תורה ויאדיר.